

Werkmap fonemisch bewustzijn

Aan de slag met klanken en letters in groep 1 en 2

Mariët Förrer

Susanne Huijbregts

Monica de Wit

CPS

Onderwijsontwikkeling en advies

Inhoud

Voorwoord	5
1. Klanken en letters in groep 1 en 2	7
1.1 Lezen is belangrijk.....	7
1.2 Leesonderwijs op de basisschool	7
1.3 Een goede leesstart in groep 1 en 2.....	9
1.4 Taalontwikkeling van het jonge kind: de doelen	9
1.5 Fonologisch en fonemisch bewustzijn.....	16
1.6 Fonemisch bewustzijn en leren lezen	17
1.7 Letterkennis	17
1.8 Risicoleerlingen.....	19
1.9 Verder in groep 3.....	20
2. Vaardigheden rond klanken en letters	21
2.1 Overzicht van vaardigheden in deze map.....	21
2.2 Fonologisch bewustzijn	22
2.3 Fonemisch bewustzijn	23
2.4 Letterkennis	24
2.5 Letters leren	24
2.6 Schrijven.....	29
3. Werken met klanken en letters in de praktijk	31
3.1 Uitgangspunten	31
3.2 Gehele en kleine groep.....	35
3.3 Betekenisvolle context	35
3.4 Het belang van visuele ondersteuning	35
3.5 Fonemisch bewustzijn en woordenschat.....	36
3.6 Een stimulerende lees- en schrijfomgeving.....	36
3.7 Effectieve instructie en het IGDI-model	36
3.8 Bestaande, extra ondersteunende materialen	39
4. Planning en organisatie	41
4.1 De aanpak in de groepen.....	41
4.2 De aanpak in groep 1.....	41
4.3 De aanpak in een combinatiegroep 1 en 2.....	43
4.4 De aanpak in groep 2.....	43
4.5 Ordening van de activiteiten.....	44
4.6 Opbouw van de activiteiten.....	45
4.7 Fonemen en oefenwoorden	46
4.8 Controletaken en landelijk genormeerde toetsen	49

5. Activiteiten	51
Fonologisch bewustzijn	
5.1 Luisteren.....	51
5.2 Zinnen en woorden.....	69
5.3 Rijmen	87
5.4 Klankgroepen.....	105
Fonemisch bewustzijn	
5.5 Isoleren van klanken	119
5.6 Synthese van klanken.....	137
5.7 Analyse van klanken	153
5.8 Manipuleren van klanken	163
Letterkennis	
5.9 Letterkennis	173
6. Literatuur	197
6.1 Bronnen.....	197
6.2 Praktische publicaties voor leerkrachten	200
6.3 Informatie over activiteiten rond klanken en letters.....	201
6.4 Bundels met rijmpjes, liedjes en versjes.....	203
6.5 Toetsen	204
Bijlagen	205
Bijlage 1: Checklist thuissituatie en taalontwikkeling.....	205
Bijlage 2: Jaarplanning groep 1 en 2.....	209
Bijlage 3: Registratie- en planningsformulier voor de gehele groep	211
Bijlage 4: Registratie- en planningsformulier kleine groep	212
Bijlage 5: Klankgroepkaartjes	213
Bijlage 6: Rijmmemory	214
Bijlage 7: Klankkaartjes	220
Bijlage 8: Hoe spreek ik de letters uit?.....	223
Bijlage 9: Letterkaartjes	224
Bijlage 10: Oefenwoorden.....	226
Bijlage 11: Oefenwoorden per thema	254
Bijlage 12: Controletaak: Voorbereiding fonemisch bewustzijn.....	261
Bijlage 13: Controletaak: Fonemisch bewustzijn	265
Bijlage 14: Registratie- en planningsformulier gehele groep	270

Voorwoord

Vaardigheden rond klanken en letters zijn een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van geletterdheid in groep 1 en 2 en dragen bij aan een goede leesstart in groep 3. De ontwikkeling van deze vaardigheden gaat doorgaans niet vanzelf. Daarom is het verstandig in groep 1 en 2 gericht met klanken en letters aan de gang te gaan.

In 2001 heeft CPS Onderwijsontwikkeling en advies de werkmap *Fonemisch bewustzijn, Werkmap voor leerkrachten van groep 1 en 2 van de basisschool* uitgebracht. Deze werkmap is goed ontvangen door de mensen in de onderwijspraktijk en wordt al jarenlang op veel scholen in groep 1 en 2 met plezier en succes gebruikt. Met name het praktische karakter van de map wordt gewaardeerd. Scholen die dagelijks werken met de map, merken dat het fonemisch bewustzijn en de letterkennis van de leerlingen in groep 1 en 2 aanzienlijk toeneemt en rapporteren betere leesresultaten in groep 3.

De versie uit 2001 is geactualiseerd en uitgebreid in 2008 en opnieuw in 2011. De titel van de werkmap is nu: *Werkmap Fonemisch bewustzijn, Aan de slag met klanken en letters in groep 1 en 2*. De map die nu voor u ligt kenmerkt zich door een heldere opbouw van vaardigheden rond klanken en letters, goed opgebouwde en duidelijk uitgewerkte activiteiten en een overzichtelijke en gebruiksvriendelijke indeling. In deze versie van de map vindt u bovendien: informatie over de beheersingsdoelen taal (zie www.taalenrekenen.nl), een overzicht van de taalontwikkelingsdoelen van het jonge kind met daarin bij elk doel aangegeven welke informatie en activiteiten deze werkmap biedt, informatie over de zes kenmerken van effectief onderwijs en een registratie- en planningsformulier voor de gehele groep.

Niet extra maar aanvullend

In nieuwe taalprogramma's voor groep 1 en 2 zijn spelletjes en oefeningen opgenomen om te werken aan fonemisch bewustzijn. Dit is een positieve ontwikkeling. De *Werkmap Fonemisch bewustzijn* biedt nog steeds een aanvulling op deze programma's, met name door de heldere leerlijn en de overzichtelijk uitgewerkte en gemakkelijk uit te voeren activiteiten.

De opbouw van deze werkmap

In hoofdstuk 1 gaan we in op het belang van activiteiten met klanken en letters in groep 1 en 2. Dit hoofdstuk is een kort theoretisch kader. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de vaardigheden rond klanken en letters die in de werkmap worden uitgewerkt. Ook wordt aandacht besteed aan het leren van letters en het schrijven door kleuters. Hoofdstuk 3 gaat over de aanpak in groep 1 en 2 en geeft didactische uitgangspunten en aanwijzingen die bij activiteiten rond klanken en letters belangrijk zijn. In hoofdstuk 4 komt de planning en organisatie van activiteiten aan de orde. In hoofdstuk 5 worden per vaardigheid activiteiten beschreven die van makkelijk naar moeilijk zijn geordend. De bijlagen in deze map bieden u allerlei praktische kennis- en hulpmiddelen ten behoeve van de activiteiten.

Hoe kunt u deze werkmap gebruiken?

Deze werkmap kan op twee manieren worden gebruikt.

Ten eerste als een programma waarbij u drie tot vijf keer per week aandacht besteedt aan het oefenen van het fonemisch bewustzijn. In de vaardigheden en de activiteiten zit een opbouw van makkelijk naar moeilijk. Deze gestructureerde werkwijze raden we aan voor groepen met veel risicoleerlingen.

Ten tweede als een bronnenboek waarin een duidelijke leerlijn beschreven is voor het oefenen van het fonemisch bewustzijn. Afhankelijk van de ontwikkelingsbehoeften van de leerlingen in de groep kiest u zelf oefeningen die op dat moment nodig zijn. Een voorwaarde voor deze aanpak is dat de leerkracht goed zicht heeft op de taalontwikkeling van kinderen en de kennis van de leerlijn fonemisch bewustzijn in het bijzonder.

Werken aan de ontwikkelingsgebieden

De *Werkmap Fonemisch bewustzijn* vormt een vrijwel complete leerlijn voor het taalonderwijs in de groepen 1 en 2 van de basisschool. In paragraaf 1.4 leest u hier meer over en vindt u het schema *Taalontwikkeling van het jonge kind: de doelen*. In dat schema staat in de laatste kolom beschreven welke onderdelen uit de werkmap betrekking hebben op de betreffende (sub)domeinen. Niet voor elk (sub)domein is informatie en materiaal in deze werkmap opgenomen, maar met aanvullende activiteiten - die in de praktijk elke kleuterleerkracht aanbiedt - voldoet u geheel aan alle beheersingsdoelen die zijn uitgewerkt door SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.

Wij wensen u veel succes en plezier bij het gebruik van de werkmap.

Mariët Förrer
Susanne Huijbregts
Monica de Wit

Van kerstvakantie tot de voorjaarsvakantie:

- onderhouden: isoleren van klanken,
- nieuw: synthese van klanken,
- letterkennis.

Van voorjaarsvakantie tot de meivakantie:

- onderhouden: synthese van klanken,
- nieuw: analyse van klanken,
- letterkennis.

Van meivakantie tot de zomervakantie:

- onderhouden: analyse van klanken,
- nieuw: manipuleren van klanken,
- letterkennis.

Welke kinderen oefenen ook in de kleine groep?

In een combinatiegroep 1- 2 komen op de eerste plaats kinderen uit groep 2 in aanmerking voor extra oefening in de kleine groep. Het gaat hier om de groep 2 kinderen die nog moeite hebben met: luisteren, zinnen en woorden, rijmen en klankgroepen. Op basis van de gegevens van de leerkracht uit groep 1 en op basis van uw eigen observaties kiest u de leerlingen die in aanmerking komen voor extra oefening in de kleine groep.

Aanpak in de kleine groep

- Een kwartier (een deel van) de oefening herhalen.

Signalering

Vlak voor de kerstvakantie kunt u de controletaak 'voorbereiding fonemisch bewustzijn' (zie bijlage 12) nog een keer afnemen. U kunt zo de resultaten met elkaar vergelijken. Zijn de leerlingen vooruit gegaan? De vaardigheden die de kinderen niet blijken te beheersen, worden extra geoefend.

Aan het eind van groep 2 kunt bij iedere leerling de controletaak 'fonemisch bewustzijn' (zie bijlage 13) afnemen. De leerlingen die onvoldoende scores, moeten in groep 3 goed worden gevolgd.

De controletaken zijn geen genormeerde toetsen. Het is een hulpmiddel om na te gaan of kinderen de aangeboden vaardigheden beheersen.

4.5 Ordening van de activiteiten

In de activiteiten zit een duidelijke leerlijn. De activiteiten zijn allereerst geordend op moeilijkheid; van eenvoudige naar moeilijke vaardigheden. Het isoleren van klanken is bijvoorbeeld moeilijker dan het bewustzijn van klankgroepen. De oefeningen die bij

een bepaalde vaardigheid horen, zijn ook naar moeilijkheid geordend; van receptieve oefeningen naar productieve oefeningen. Dat betekent dat de leerlingen eerst een vaardigheid goed leren begrijpen en herkennen. Vervolgens leren ze de vaardigheid ook zelf te toe te passen. We adviseren u de volgorde van de activiteiten zoveel mogelijk aan te houden. Hieronder illustreren we de begrippen 'receptief' en 'productief' met twee voorbeelden.

van receptief →	naar productief
Kunnen aangeven hoeveel klankgroepen er in een woord zitten. →	Woorden van twee of drie klankgroepen kunnen verzinnen.
Kunnen aangeven of twee woorden op elkaar rijmen. →	Een rijmregel bij een bepaald trefwoord kunnen verzinnen.

Fonemisch bewustzijn is vooral een kwestie van veel oefenen en veel herhalen. Het is dan ook zinvol om de activiteiten op opeenvolgende oefenmomenten meerdere keren aan te bieden; vooral wanneer er met andere klanken, oefenwoorden en -zinnen wordt geoefend en/of een (moeilijke) variant van de activiteit wordt aangeboden. U kunt de activiteiten uitvoeren zo vaak als noodzakelijk of wenselijk is.

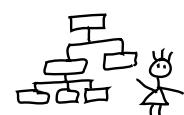
Als u de activiteiten al een keer in oplopende moeilijkheid met de leerlingen heeft gedaan, kunt u de activiteiten ook in een willekeurige volgorde (alle oefeningen door elkaar) aanbieden. U kunt ook een activiteit doen, waarin verschillende vaardigheden zijn gecombineerd; bijvoorbeeld een activiteit waarin zowel de vaardigheid luisteren, klankgroepen als de vaardigheid rijmen aan bod komen.

Grondvormen

Alle beschreven activiteiten in deze werkmap zijn 'grondvormen'. U als leerkracht geeft de activiteit een specifieke invulling qua keuze van oefenwoorden en -zinnen, qua inhoud, vorm en niveau. Ook de inbreng van de leerlingen is hierbij belangrijk.

4.6 Opbouw van de activiteiten

De activiteiten zijn verdeeld over de vaardigheden (bijvoorbeeld: Luisteren, Isoleren van klanken en Letters benoemen). Binnen de vaardigheid zijn de activiteiten steeds genummerd vanaf 1. Bovendien heeft elke activiteit een naam. Bij elke activiteit staat het doel vermeld; wat verwachten we van de leerlingen? Wat leren de leerlingen van deze activiteit? Bij elke activiteit vermelden we welke materialen u nodig heeft. Er wordt regelmatig naar bestaand spelmateriaal zoals memory of naar liedjes- en verhalenbundels verwezen. Soms moet u ook iets voorbereiden. De voorbereiding van een activiteit bestaat vaak uit het verzamelen of maken van de benodigde materialen en/of het verzinnen of opzoeken van geschikte oefenwoorden en oefenzinnen. Hierbij kunt u ook gebruik maken van de bijlagen in deze map.

Bij het kopje 'Aandachtspunten' geven we informatie over bijvoorbeeld:

- de opstelling: in een kring of iedere leerling aan een tafel.
- de integratie van deze oefening in een andere les, zoals bijvoorbeeld een muziek-, handenarbeid-, teken- of gymles. Soms kan een activiteit tijdens het langslopen van de namenlijst aan het begin van de dag plaatsvinden.
- het noteren van de namen van de leerlingen die moeite hebben met deze activiteit en eventueel welke (soorten) fouten ze hebben gemaakt op het registratie- en planningsformulier voor de gehele of kleine groep.
- de tijdsduur.
- de soort oefenwoorden en -zinnen.

De werkwijze van elke activiteit bestaat uit drie delen: de inleiding, de kern en de afsluiting. In de inleiding wordt een nieuwe activiteit geïntroduceerd. U geeft een instructie met betrekking tot de vaardigheid. U demonstreert de vaardigheid een paar keer met zoveel mogelijk visuele ondersteuning. Daarna geeft u de leerlingen een beurt. De inleiding neemt slechts een paar minuten tijd in beslag.

Tijdens de kern van de activiteit wordt een bepaalde vaardigheid geoefend onder uw begeleiding. U geeft hier zoveel mogelijk leerlingen een beurt. Een grote hoeveelheid oefenwoorden en zinnen worden aangeboden, waarbij u wederom veel visuele ondersteuning geeft. Aan de kern wordt de meeste tijd besteed.

In de afsluiting wordt dezelfde vaardigheid op een andere wijze aangeboden en geoefend. De leerlingen mogen tijdens de afsluiting vaak zelf oefenwoorden en -zinnen bedenken.

Soms staat er ook een kopje 'Varianten' vermeld bij een activiteit. Er worden dan andere mogelijkheden voor de invulling van de activiteit beschreven met eventueel andere materialen. Hier staan ook suggesties hoe u de activiteit moeilijker kunt maken.

4.7 Fonemen en oefenwoorden

Fonemen

De Nederlandse taal kent verschillende fonemen. Een foneem geven we tussen twee schuine streepjes weer. Niet alle fonemen zijn op het gehoor even gemakkelijk te herkennen.

Bepaalde klanken in de Nederlandse taal komen in vreemde talen niet voor en zijn daarom voor leerlingen met Nederlands als tweede taal moeilijker te herkennen of van elkaar te onderscheiden.

In de Nederlandse taal zijn bepaalde klanken eenvoudiger te herkennen en van elkaar te onderscheiden dan andere klanken. Klanken die je bij het uitspreken ervan langer aan kunt houden en stemhebbend zijn, zijn over het algemeen makkelijker op het gehoor te herkennen. Sommige klanken klinken bijna hetzelfde (zoals bijvoorbeeld de /s/ en de /z/ en de /a/ en de /aa/) en zijn daarom moeilijk op het gehoor van elkaar te onderscheiden. We geven hieronder op basis van ervaringskennis een overzicht van makkelijk op het gehoor te herkennen naar moeilijk te herkennen klanken.

5.1 Luisteren

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Koe, waar ben je?	De leerlingen wijzen de plaats van het geluid aan, waarvan ze de geluidsbron niet zien.
2.	Wat hoor je allemaal?	De leerlingen luisteren aandachtig naar verschillende geluiden. Ze herkennen en onthouden de geluiden.
3.	Fluister en luister	De leerlingen luisteren aandachtig naar woorden (en zinnen) en zeggen ze vervolgens duidelijk en correct na.
4.	Doe, zeg en zing mij na!	De leerlingen zeggen of zingen vreemde geluiden, woorden en zinnen (bijvoorbeeld in een vreemde taal) na.
5.	Gebarentaal	De leerlingen onderscheiden auditief (op gehoor) één of meer trefwoorden in een reeks van woorden of zinnen.
6.	Wat hoor ik na elkaar?	De leerlingen onthouden woorden auditief (op gehoor) in de juiste volgorde.
7.	Welke woorden zijn hetzelfde?	De leerlingen herkennen en onderscheiden woorden auditief (op gehoor) op basis van één verschillende klank.

4. Doe, zeg en zing mij na!

Vaardigheid

Luisteren.

Doel

De leerlingen zeggen of zingen vreemde geluiden, woorden en zinnen (bijvoorbeeld in een vreemde taal) na (auditief geheugen).

Materiaal

Versjes- of gedichtenbundel voor kinderen, liedboek voor jonge kinderen.

Voorbereiding

Versjes en liedjes (met veel rare geluiden of woorden of in een vreemde taal) verzamelen.

Aandachtspunten

- Ga met de leerlingen in een kring zitten.
- U kunt deze oefening tijdens een muziekles uitvoeren.
- Noteer na afloop welke leerlingen moeite hebben met de activiteit. Zijn er kinderen die bepaalde klanken of woorden niet correct kunnen uitspreken? Hebben deze kinderen logopedische hulp nodig?

Werkwijze

Inleiding

Vertel de leerlingen dat u steeds gekke geluiden gaat maken. De leerlingen moeten dan goed luisteren en u nadoen. Varieer in ritme (pauzes, langzamer en sneller), volume en korte en lange regels.

Bijvoorbeeld:

- leerkracht: hotsie knotsie knetter,
- leerlingen: hotsie knotsie knetter,
- leerkracht: Na, ne na, ne na, ne wiesta,
- leerlingen: Na, ne na, ne na, ne wiesta,
- leerkracht: Ring, dinge ding, tjieka tjieka, bam boem,
- leerlingen: Ring, dinge ding, tjieka tjieka, bam boem.

Kern

Oefen nu samen met de leerlingen een versje of liedje met rare woorden of in een vreemde taal. Zeg of zing het eerst een keer helemaal. Ga daarna regel voor regel aan het werk. Laat de leerlingen elke regel een paar keer nazeggen. Daarna in z'n geheel zingen of opzeggen. Varieer in ritme en volume.

Bijvoorbeeld:

Oze wieze woze
Wiezewalla
Kristalla
Kristoze wiezewoze
Wiesewieswieswies

Happy birthday to you
Happy birthday to you
Happy birthday
Happy birthday
Happy birthday to you

If you're happy and you know it, clap your hands (2x)
If you're happy and you know it, than you surely want to show it,
If you're happy and you know it, clap your hands

- snap your fingers
- slap your thighs
- stamp your feet
- say amen
- do all five

U zingt voor en de leerlingen zingen u na.
Tango (2x)
Sjimbolare balié (2x)
Tango 2x)
Uni emi uni a (2x)
Oalé (2x)
Maliba malié (2x)

Boeroeng kakatoea mentjok dé tjendela.
Néneh soeda toea, gisingal tingal doea.
Leitroem, leitroem, leitroem, lalala (3x)
Boeroeng kakatoea

Row, row, row your boat, gently down the stream.
Merrily, merrily, merrily, merrily, life is but a dream.

Frère Jacques (2x)
Dormez vous (2x)
Sonnez les matines (2x)
Din don don (2x)

My Bonnie is over the ocean,
my Bonnie is over the sea.
My Bonnie is over the ocean,
Oh bring back my Bonnie to me, to me.
Bring back, oh bring back, oh bring back my Bonnie to me, to me
Bring back, oh bring back, oh bring back my Bonnie to me.

For he is a jolly good fellow (3x)
And so are all of us (3x)
For he is a jolly good fellow (3x)
And so are all of us (3x)

Tjinge Tsjange Tsjoke
Tjinge Tsjange Tsjong
Minge mange moke
Minge mange mong.

Afsluiting

Laat de leerlingen rare woorden of zinnen bedenken die de andere leerlingen om de beurt moeten nazeggen.

5.2 Zinnen en woorden

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Korte en lange woorden	De leerlingen onderscheiden zowel auditief (op gehoor) als visueel lange en korte woorden.
2.	Tel de woorden in de zin	De leerlingen weten wat een woord is, herkennen auditief (op gehoor) en visueel woorden in een zin en kunnen aangeven uit hoeveel woorden een zin bestaat.
3.	Korte en lange zinnen	De leerlingen weten dat een zin uit woorden bestaat en dat het aantal woorden in een zin maakt dat het een lange of een korte zin is.
4.	Verzin een zin	De leerlingen maken een zin langer. De leerlingen weten wat een zin is. De leerlingen maken zelf een zin met een trefwoord.
5.	Het eerste en het laatste woord	De leerlingen benoemen het eerste en laatste woord in een zin. De leerlingen bedenken zelf een zin.

5.3 Rijmen

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Liedjes, versjes en gedichtjes	De leerlingen herkennen rijmwoorden in een liedje, versje of gedichtje op rijm en voorspellen een rijmwoord op basis van de context.
2.	Memory met rijmwoorden	De leerlingen geven aan of woorden wel of niet op elkaar rijmen.
3.	Rijmende raadsels	De leerlingen maken een rijmregel af met een rijmwoord.
4.	Rijmbal	De leerlingen bedenken rijmwoorden bij een bepaald trefwoord.
5.	Rijmboek	De leerlingen herkennen en bedenken rijmwoorden bij een bepaald trefwoord.
6.	Wat zit er in de rijmdoos?	De leerlingen verzinnen zelf een rijmregel bij een trefwoord.
7.	Toverspreuken	De leerlingen verzinnen zelf een rijmzinnetje bij een bepaalde zin.

5.4 Klankgroepen

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Namen klappen	Leerlingen verdelen auditief (op gehoor) hun eigen naam in klankgroepen (voorbereiding auditieve analyse).
2.	Klankgroepen klappen	Leerlingen verdelen auditief (op gehoor) namen van voorwerpen in klankgroepen (voorbereiding auditieve analyse).
3.	Woorden plakken	Leerlingen voegen (op gehoor) lettergrepen samen tot woorden (voorbereiding auditieve synthese).
4.	Woordraadsels	Leerlingen voegen klankgrepen auditief (op gehoor) samen tot woorden en verdelen woorden in klankgroepen (voorbereiding auditieve synthese en analyse).
5.	Wat zegt...?	Leerlingen voegen klankgroepen auditief (op gehoor) samen tot woorden en verdelen woorden in klankgroepen (voorbereiding auditieve synthese en analyse).
6.	Boodschappen doen	Leerlingen bedenken zelf woorden die uit twee (of drie) klankgroepen bestaan (voorbereiding auditieve analyse).

3. Woorden plakken

Vaardigheid

Bewustzijn van klankgroepen.

Doel

Leerlingen voegen (op gehoor) klankgroepen samen tot woorden (voorbereiding auditieve synthese).

Materiaal

- Plaatjes van dieren of voorwerpen. De kaartjes van memory (één kaartje van elke set) zijn bijvoorbeeld voor deze oefening goed te gebruiken.
- Klankgroepkaarten.
- Variant: Voorwerpen en een mand of doos.

Vorbereiding

Verzamel de plaatjes die u wilt gebruiken.

Aandachtspunten

- Ga met de leerlingen in een kring zitten.
- Noteer na afloop welke leerlingen moeite hebben met de activiteit.

Werkwijze

Inleiding

Besprek met de leerlingen de afbeeldingen die in het midden liggen. Kennen de kinderen de namen van de dieren of voorwerpen?

Kern

U spreekt de naam van een dier of een voorwerp uit in klankgroepen, bijvoorbeeld: o-li-fant. Daarna krijgt een leerling de beurt: hij/ zij moet het goede plaatje aanwijzen en het woord zeggen. Als het goed is, wordt het plaatje omgedraaid. Om de beurt krijgen de leerlingen een beurt, totdat alle plaatjes omgedraaid zijn. Gebruik bij deze oefening ook de klankgroepkaarten.

Afsluiting

'Wie weet nog waar het plaatje ligt van de go-ri(l)-la? Als het goed is wordt het plaatje weer omgedraaid. We proberen zo veel mogelijk plaatjes weer terug te draaien.'

Variant

Als variant op deze oefening kunt u ook dingen uit de klas verzamelen in een doos of mand. U noemt de naam van het voorwerp in klankgroepen. De leerlingen zeggen het woord in z'n geheel. Als het goed is, wordt het voorwerp uit de doos of mand gehaald en ernaast gelegd. Als de doos leeg is, noemt u de namen van de voorwerpen nog een keer, steeds in klankgroepen. Leerlingen krijgen een beurt om het goede voorwerp aan te wijzen en de naam in zijn geheel te zeggen. Als het goed is, mag de leerling het voorwerp weer terug doen in de doos. We gaan zo door tot alle voorwerpen weer in de doos zitten.

5.5 Isoleren van klanken

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Stibbelland	Leerlingen herkennen woorden met een bepaalde begin-/midden-/eindklank.
2.	De klanken van je naam	De leerlingen herkennen de eerste en de laatste klank van hun naam.
3.	Hoor je de klank in het woord?	De leerlingen herkennen een klank in een woord.
4.	Waar hoor je de klank in het woord?	De leerlingen geven aan of ze een klank aan het eind, aan het begin of in het midden van een woord horen.
5.	Klanken sorteren	De leerlingen sorteren woorden op begin-/midden-/eindklanken en benoemen de klanken.
6.	Wat hoor je aan het eind (begin of midden)?	De leerlingen herkennen en benoemen de eindklank, beginklank en middenklank van een woord.

5.6 Synthese van klanken

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Langzame namen	Leerlingen herkennen hun eigen naam als deze wordt uitgesproken in afzonderlijke klanken.
2.	Wie staat er achter je?	Leerlingen voegen klanken samen tot de namen van klasgenoten.
3.	Slakkentaal	Leerlingen voegen klanken samen tot een woord.
4.	Luisteren naar Slome Simon	Leerlingen voegen klanken samen tot een woord.
5.	Teken wat je hoort	Leerlingen voegen klanken samen tot een woord.
6.	Wat staat hier nou?	Leerlingen voegen klanken samen tot een woord.

5.7 Analyse van klanken

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Tik, tik wie ben ik?	Leerlingen spreken hun eigen naam klank voor klank uit.
2.	Uit welke klanken bestaat dit woord?	Leerlingen spreken namen van voorwerpen en/of dieren klank voor klank uit.
3.	Raden maar	Leerlingen spreken namen van voorwerpen en/of dieren klank voor klank uit.
4.	Langzaam praten met Slome Simon	Leerlingen spreken woorden klank voor klank

5.8 Manipuleren van klanken

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Wat een gekke naam!	De leerlingen vervangen de beginklank van hun namen door een andere beginklank.
2.	De egel viert feest	De leerlingen vullen de ontbrekende beginklank aan.
3.	Woordrijtjes	De leerlingen vervangen de beginklank van een woord door een andere beginklank.
4.	Bijna hetzelfde, maar toch anders	De leerlingen horen en benoemen welke beginklank er in een woord is toegevoegd of welke eindklank er is weggelaten.

5.9 Letterkennis

Nummer	Naam activiteit	Doel
1.	Een nieuwe letter	De leerlingen kunnen de nieuwe letter aanwijzen en benoemen.
2.	De lettertafel	De leerlingen kunnen de nieuwe letter aanwijzen en benoemen.
3.	De letters van mijn naam	De leerlingen kennen letters die in hun namen voorkomen.
4.	Zoek de letter ...	De leerlingen kunnen de nieuwe letter aanwijzen en benoemen.
5.	Woorden met de letter...	De leerlingen kunnen woorden bedenken waar een bepaalde letter in voorkomt.
6.	Introductie van de lettermuur	De leerlingen weten wat letters zijn en dat de klanken in onze taal weergegeven worden door lettertekens.
7.	Themawoorden op de lettermuur	De leerlingen kunnen themawoorden een plaats geven op de lettermuur.
8.	Plaatjes sorteren naar beginletter	De leerlingen benoemen letters.
9.	Letterspelletjes	
	9.1 Letters sorteren	De leerlingen benoemen letters.
	9.2 Letterbingo	De leerlingen wijzen letters aan en benoemen ze.
	9.3 Lettermemory	De leerlingen benoemen letters.
	9.4 Spelen met letterkaartjes	De leerlingen benoemen letters en bedenken.
	9.5 Spelen met letterdobbelstenen	De leerlingen benoemen letters en bedenken een woord dat met de letter begint.

4. Zoek de letter...

Vaardigheid

Letters aanwijzen, letters benoemen.

Doel

De leerlingen kunnen de nieuwe letter aanwijzen en benoemen.

Materiaal

Potloden, gum, kopieën van een kort verhaal of versje.

Vorbereiding

Zoek een liedje, rijmpje, versje of kort verhaaltje dat past bij het thema. U kunt ook dezelfde tekst gebruiken die u ook voor de introductie van de letter hebt gebruikt. Vergroot de tekst tot A3-formaat en maak voor elke leerling een kopie. Schrijf zelf ook de tekst op een grote flap of toon de tekst op het digibord.

Aandachtspunten

- Noteer na afloop welke leerlingen moeite hebben met de activiteit.
- Deze activiteit duurt langer dan 10 minuten.
- Let op dat u de letters uitspreekt zoals ze klinken (zie bijlage 8).

Werkwijze

Inleiding

Lees de tekst voor en wijs tegelijkertijd aan wat u leest. Praat met de kinderen over de inhoud. Lees de tekst nog een keer waarbij de kinderen meelesen.

Kern

Refereer aan de centrale letter en de woorden die de kinderen daar al bij hebben bedacht. Schrijf de letter nog een keer op de flap of het (digi)bord. Refereer aan de lettertafel en wijs ook de letter aan op de lettermuur. Geef aan dat de kinderen nu zelf op zoek gaan naar deze letter in een tekst. De leerlingen gaan aan hun tafel zitten. Elke leerling krijgt een kopie van het verhaal. De opdracht is de centrale letter in het verhaal te omcirkelen.

Afsluiting

Laat de leerlingen in tweetallen hun werk vergelijken: hebben ze alle letters gevonden? Sluit met elkaar af door op de grote flap voor de groep de letters te laten omcirkelen.

Variant

Bij deze activiteit kan de opdracht zich toespitsen op de letters aan het begin van het woord, maar het wordt moeilijker wanneer ook gelet moet worden op de letters aan het eind van een woord of in het midden van het woord. De leerkracht kan hierin differentiëren.

